

אגודת אכסניות נוער בישראל (אני"א)
ISRAEL YOUTH HOSTELS ASSOCIATION (I.Y.H.A.)

מעריך הדרכה:

דגם ארץ ישראל באכסניית הנוער עין גדי

כתיבה: ד"ר טימי בן יוסף

עריכה: חגית אשור-עפרון

נובמבר 2007

מבוא

מערך זה מציע לכלל המתארחים ובעיקר לקבוצות ולמדריכים באכסניית הנוער בעין גדי, פעילות לימודית-חוויתית המבוססת על דגם ארץ ישראל. הפעילות מכוונת להוביל את המשתתפים להתבוננות בתבנית נוף הארץ וללמוד על מאפייניה הגיאוגרפיים, הפיסיים, ההתישבותיים ועוד.

הדגם הוא תבליט תלת מימדי של ארץ ישראל בקנה מידה של 1: 50,000, באורך של כ- 8.5 מ' וברוחב מרבי של כ- 3 מ'. לצד הדגם מוצבת עמדת הדרכה קולית המספקת, בלחיצת כפתור, מידע בעברית ובאנגלית, על מבנה הארץ ועל האזור בו מתקיים הטיול.

הפעלת העמדה הקולית בעברית או באנגלית (6 דקות):

- א. להשמעת המידע הקולי יש ללחוץ על המתג "עברית" או "אנגלית".
- ב. לחיצה נוספת על המתג "עברית" או "אנגלית" תגרום ל- 30 שניות הפסקה, בה ניתן לשלב הערות מדריכים. לחיצה נוספת על המתג תמשיך את המידע הקולי מרגע הפסקתו.
- ג. לחיצה נוספת על המתג "עברית" או "אנגלית" לאחר 30 שניות הפסקה, תשמיע את המידע הקולי מההתחלה.

הערות:

- מערך ההדרכה על כל שלביו מהווה הצעה בלבד. המדריכים יפעילו שיקול דעת ויתאימו את ההפעלות והתכנים לאופי הקבוצה, מטען הידע הקודם, הנושאים שבמוקד הטיול, הזמן העומד לרשות הקבוצה וכו'.
- ערכת ההדרכה לביצוע הפעילות נמצא במשרד הקבלה, ניתנת ללא תשלום ומוחזרת בתום ההדרכה.
- הדגם, עמדת ההדרכה הקולית והפעילויות, מוצעות לכם לשם הדרכה משמעותית ומהנה. אנא הקפידו לשמור על שלמות הדגם ועל ניקיונו למען הקבוצות הבאות.

מבנה ההדרכה

שלב א' : איתור מקומות בארץ ישראל. המשתתפים מאתרים מקומות בארץ ישראל, ומסמנים אותם על גבי הדגם באמצעות חרסים.

המטרה: ליצור אינטראקציה והכרות ראשונית בין המשתתפים לארץ ישראל, ולהניח את התשתית לשאלות הראשונות של החידון בשלב ב'.

שלב ב' : חידון נושא פרסים. בו המשתתפים פועלים בצוותי חשיבה, מתמודדים עם שאלות המכוונות להתבוננות בדגם וזוכים בניקוד בהתאם לאיכות ומהירות התשובה.

המטרה: להבחין בתופעות מרכזיות בארץ ישראל, במרחב עין גדי ובנאת עין גדי - בדגש על הקשרים בין תופעות כלל ארציות לתופעות במרחב ובמקום.

שלב ג' : הסבר על ארץ ישראל והשלמת המידע שהצטבר במסגרת החידון.

המטרה: להשלים את התמונה, להבהיר כמה מהמאפיינים של ארץ ישראל, ולעמוד על הזיקה של עין גדי לסביבתה.

שלב א'

מהלך הפעילות

- א. הקבוצה מתחלקת ל-5 חוליות. כל חוליה מקבלת צילום של הדגם, עליו מסומנים מקומות בארץ, ו-5 חרסים עליהם רשומים שמות המקומות המסומנים בצילום.
- ב. המדריך מסביר את המשימה: החוליה צריכה לאתר את המקומות שמסומנים בצילום, ולהציב את החרסים במקום המתאים על פני הדגם.
- ג. התלמידים מבצעים את המשימה, המדריך מסייע ומכוון על פי הצורך.
- ד. לסיכום: כל חוליה מציגה את המקומות שהיא סמנה.

המשימות על פי החוליות

- חוליה 1: אילת, מכתש רמון, המכתש הגדול, המכתש הקטן, באר-שבע.
- חוליה 2: עזה, אשדוד, תל אביב, חיפה, ראש הנקרה.
- חוליה 3: ים המלח, יריחו, הירדן, בית שאן, הכנרת.
- חוליה 4: חברון, ירושלים, שכם, ג'נין, עפולה.
- חוליה 5: צפת, מטולה, החולה, קצרין, החרמון.

הערות:

- המשימות מאורגנות כך שכל חוליה פועלת בחלק אחר של הדגם, ואין האחת מפריעה לרעותה.
- בערכה יש מדבקות ריקות וחרסים ללא כיתוב, כך שהמדריך יכול להוסיף בצילום את מקום הישוב של התלמידים, ולהוסיף מקומות הרלוונטיים למסלול הסיור, או מסיבות אחרות.
- ההפעלה מתאימה לתלמידים בכיתות ה'-ט'. תלמידים בכיתות גבוהות יותר רצוי להפעיל באמצעות מפות פיזיות 1:250.000, אשר מקשות מעט על ההתמצאות.

שלב ב'

תקנון החידון:

- הקבוצה מתחלקת לחוליות.
- כל חוליה מצוידת ב"דגל" בצבע שונה (אפשר שהדגל יהיה כובע או חולצה).
- המדריך שואל שאלות, קבוצה שמניפה ראשונה את הדגל מקבלת את זכות התשובה.
- עוזר-מדריך (מורה/מבוגר מלווה) מציב בריסטול לפני הקבוצה, ורושם את הניקוד לכל קבוצה.

הניקוד:

- תשובה נכונה לשאלות 1-10 מזכה בנקודה.
- תשובה נכונה לשאלות 11-15 מזכה בשתי נקודות.
- תשובה שגויה מפחיתה שתי נקודות
- הפרעה מפחיתה נקודה.

השאלות:

1. מהי העיר הכי דרומית בארץ? (אילת)
2. מהו הישוב הכי צפוני בארץ? (מטולה)
3. מהו המקום הכי צפוני בחוף הים של ארץ ישראל? (ראש הנקרה)
4. מהו המקום הגבוה ביותר בארץ? (החרמון)
5. מהו במקום הנמוך בארץ? (ים המלח)
5. מה משותף לאשדוד, תל אביב וחיפה? (ערים אלה שוכנים על שפת הים)
6. מה משותף לחברון, ירושלים ושכם? (ערים אלה שוכנים על גב ההר)
7. מה משותף לאילת, יריחו, בית שאן ומטולה? (ישובים אלה שוכנים לאורך עמק מטולה-אילת)
8. מה מחבר בין הכנרת לים המלח? (הירדן)
9. מה משותף לשלוש השקעים שמזהים בנגב? (הם מכתשים)
10. מה מיוחד בקצרין? (העיר היחידה ממזרח לירדן)
11. על פי הצבעים שבדגם, מהם שני החלקים הגדולים של ארץ ישראל? (החלק החום והחלק הירוק), איזו עיר שוכנת במפגש ביניהם? (באר-שבע).
12. מה מייצג הצבע החום ומה מייצג הצבע הירוק? (החום=מדבר, הירוק=אקלים ים-תיכוני).
13. עין גדי [מסומן בדגם] שוכן במדבר יהודה. מדוע ההר שממערב למדבר יהודה בעל אקלים ים-תיכוני? (בשל הגובה והקירבה לים).
14. מהיכן לא באים המים של מעין עין גדי? (לא מהגשם כי המדבר סובב, ולא מהרי יהודה, שכן נחל דוד לא מגיע מהרי יהודה).
15. מה מסביר את המליחות של ים המלח? (אגן ללא מוצא, סובב מדברי לכן אידי גבוה).

שלב ג': חומר רקע להסבר נוסף

המידע בנוי על פי הנושאים הבאים:

א. מפגש האקלימים בארץ ישראל:

1. מדבר

2. החבל היס תיכוני

ב. מפגש הלוחות הטקטוניים – הווצרות שלוש רצועות האורך בא"י

ג. עין גדי:

1. אזורים הסמוכים לה: מדבר יהודה, מצוק ההעתקים, בקעת ים המלח

2. ייחודה של עין גדי

נתבונן בארץ ישראל: בצד המערבי משתרע היס התיכון, הקו הצפוני של הדגם עובר בדיוק על

גבול ישראל לבנון, הקו המזרחי עובר על גבול ישראל סוריה, ובהמשך על רכסי עבר הירדן.

נקודות בולטות שקל וכדאי לזהות: מהפינה הצפונית ההר הכי גבוה בצבע לבן – זהו הר

החרמון, בסמוך לים בחלק הצפוני יש הר שבולט לתוכו – זהו הר הכרמל, עליו שוכנת העיר

חיפה. בפנים הארץ ניתן לזהות שני אגמים: הצפוני הוא הכנרת והדרומי הוא ים המלח. היס

שמבצבץ בפינה הדרומית ביותר הוא כמובן קצהו של מפרץ אילת.

בארץ ישראל מתקיימים מפגשים של מגוון תופעות טבע ואדם כלל עולמיות - בשטח מצומצם ביותר...

המפגש החשוב ביותר הוא **מפגש האקלימים**: התבוננו בדגם - בנקל תבחינו שהחצי הדרומי

של ארץ ישראל צבוע בגוונים של חום, והחצי הצפוני צבוע בגוונים ירוקים – קו המגע בין

אזורים אלה מצוי בסביבות העיר באר-שבע. המפגש בין החומים לירוקים משקף את המפגש בין

רצועת המדבריות - שמשתרעת על פני הסהרה ומדבר ערב, לבין מרחב האקלים היס-תיכוני -

ששולט מארץ ישראל וצפונה עד תורכיה ויוון, ומשם מערבה לחופי היס התיכון.

כפועל יוצא ממפגש האקלימים החלוקה הראשית של ארץ ישראל היא לשני מרחבים שונים

מאוד זה מזה - ככל מאפייני הטבע והאדם: **המדבר** - בעיקר בדרום הארץ שם הוא מכונה "נגב",

והחבל היס-תיכוני – בעיקר במרכז ובצפון הארץ.

הגורם האקלימי העיקרי להבדל הדרמטי בין שני חלקיה הראשיים של ארץ ישראל הוא הגשם –

שמאפייניו שונים מאוד משני עבריה של בקעת באר-שבע.

במה דברים אמורים?

במדבר הגשם מועט ואקראי, כל שנה הגשם יורד באזור אחר של המדבר, ורק שם יצמח העשב

באותה שנה. צמיחת העשב כל שנה במקום אחר הכריחה את האדם לנדוד ממקום למקום כדי

להאכיל את עדריו, ולכן משחר ההיסטוריה עד קום מדינת ישראל שלטו במדבר חברות של

נוודים, ובו התפתחה התרבות הבדואית. לעתים נדירות התאפשרה במדבר התיישבות אנושית

של קבע - לכן מעטים במדבר האתרים הארכיאולוגיים ומועט מגוונם.

במדבר עם ישראל הפך לעם בעל תודעה דתית ייחודית, שם הוא התחשל ורכש לכידות חברתית - שאולי מסבירה את פלא שרידותו על פני תהפוכות ההיסטוריה, יותר משלושת אלפים שנה. בשל הריקנות היישובית שאפיינה את הנגב לפני קום המדינה, הרי שמיום הקמתה אזור זה הפך לעתודת הקרקע וההתיישבות של מדינת ישראל, קמו בו ערים ויישובים חקלאיים ומפעלים רבים, והתקווה היא להמשיך בכך בעתיד.

במדבר שולטים צמחים ובע"ח מדבריים וערבתיים, שהגיעו לארצנו ממדבריות סהרה וערב ומהרמות הגבוהות של איראן, והם בעלי מנגנוני הסתגלות מופלאים לתנאי צחיחות ברמות שונות.

התבוננו במרחב המדברי הגדול! תבחינו במגוון נופים: בצפון בקעות באר שבע, ערד והחולות שחדרו מסיני. דרומה משם - הר הנגב שפסגותיו מגיעות לגובה של אלף מטרים. הר הנגב משתפל צפון-מזרחה לרמת עבדת - ששולחת אצבעות ארוכות לעבר בקעת נחל צין. בין רכסי הנגב תזהו בקלות שלושה שקעים מרשימים - אלה המכתשים: אחד "הקטן" שני "הגדול" ושלישי: מכתש רמון שחוצה כמעט את כל הנגב ממערב למזרח. מכתשי הנגב מהווים תופעה ייחודית לארץ ישראל - חלון גיאולוגי נדיר, שמאפשר הצצה לעבר עידנים קדומים. מדרום למכתש רמון אפשר לראות את אפיקי הנחלים הגדולים של הנגב - נחל נקרות, נחל פארן, ונחל חיון, המנקזים את מי השיטפונות בנגב לנחל הערבה וליים המלח. בדרום הערבה מבחינים בבקעת תמנע - שבה מכרות הנחושת מימי הפרעונים, וגם משנות הששים וגוש הרי אילת הנמשך בואכה ים סוף.

החבל הים תיכוני מתאפיין בגשמים קבועים, כאשר באזור באר-שבע הממוצע הרב שנתי הוא כ-200 מ"מ גשם, ובצפון הארץ הממוצע מגיע ל-1000 מ"מ גשם ויותר. כמות גשמים זו, והקביעות היחסית שלהם, מאפשרת התפתחות של צמחיה ובעלי חיים ים תיכוניים, והיווצרות של קרקעות פורייות, שאפשרו רצף התיישבותי ותרבותי בארץ ישראל משחר ההיסטוריה, וכפועל יוצא מכך שפע רב של אתרים ארכיאולוגיים, המייצגים מגוון מרשים של תרבויות שבחלקם חלפו מן הארץ.

בחבל הים תיכוני של ארץ ישראל התנחלו שבטי ישראל ויסדו את ממלכותיהם, שם העם הפך לאומה ריבונית בארצה, ושם נטמנו זרעי הגעגועים שעל פני 2000 שנות גלות הובילו את הציונות לשוב לציון.

החבל הים תיכוני מתאפיין במגוון רחב של נופים. מהר החרמון - הגבוה בהרי ארצנו, שבעצם מהווה "כתם" אלפני בחבל הים-תיכוני, נופי הבזלת ברמת הגולן, סלעים, טרשים וחורש טבעי בהרי הגליל העליון, הגליל התחתון והכרמל. מרחבי שדות מעובדים בעמקים, ומדרונות בנויים מדרגות חקלאיות כביטוי לחקלאות הררית מסורתית בהרי שומרון ויהודה.

לאחר שהבחנתם בהבדלי הצבעים בין שני חלקי ארץ ישראל, ועמדתם על משמעותם, התבוננו כעת שוב בכל שטח הארץ ותבחינו בסדר מאוד ברור כשהולכים **מקו חוף הים התיכון**

ומזרחה:

לכל אורך הצלע המערבית של הארץ משתרע מישור – בדרך כלל הוא **מישור החוף**, אך שימו לב שמישור החוף שבחבל הים תיכוני ממשיך כמישור גם כשהוא נכנס לתוך החבל המדברי! בחלק המרכזי של הארץ – כעמוד שדרה כמעט רציף משתרעת **רצועת ההר** – חלקה הדרומי בחבל המדברי, וחלקה הצפוני והעיקרי בחבל הים תיכוני. בחלק המזרחי בולט לעין עמק ארוך וצר שמשתרע לכל אורכה של הארץ ממטולה שעל גבול הלבנון ועד אילת שלחופי ים סוף. **עמק מטולה-אילת**, מוכר גם כ"בקע ים המלח". התבוננו בעמק מטולה-אילת: שימו לב שלכל אורכו מצויים מקווי מים: הכנרת בצפון, ים המלח במרכז – וביניהם מחבר נהר הירדן.

שלוש הרצועות לאורכה של ארצנו הן תולדה של מפגש נוסף שמתקיים בארץ ישראל: **מפגש**

הלוחות הטקטוניים. מהו מפגש הלוחות הטקטוניים? מה להם ולארץ ישראל?

הלוחות הטקטוניים, שבתשתית יבשות תבל, נעים זה מזה וזה לקראת זה. באזורינו מתרחש המפגש בין הלוח הערבי לבין הלוח האפריקאי, אשר בשלב מסויים החלו להפרד זה מזה. תנועת הלוחות הייתה תחילה מתונה והתרחשה במעמקים, ותוך כך יצרה את הקמטים שכיום מבנים את רצועת ההר של ארץ ישראל. בשלב שני התנועה הייתה דרמטית ורבת עוצמה, השבר הגיאולוגי נחשף על פני השטח לאורך קו כמעט ישר - ממזרח אפריקה בדרום עד תורכיה בצפון. לאורך הקו נוצרו שקעים עמוקים – כגון ים המלח, ולשולי הקו התרוממו רכסים גבוהים – כגון החרמון.

קו השבר העצום הזה מכונה "השבר הסורי אפריקאי", לעניינינו חלקו בתחום ארץ ישראל הוא עמק מטולה-אילת שהוזכר לא מזמן.

עין גדי

לאחר שהתייחסנו לתבנית נוף המולדת בכללותו, נתמקד כעת בעין גדי וסביבותיה, ונבחין בחיבוריה למאפייני ארץ ישראל מחד גיסא, ולייחודה המדהים מאידך גיסא. התבוננו בדגם: עין גדי מסומנת ביעל. להבנת עין גדי חשוב להבחין בשלושה אזורים שסמוכים לה: **מדבר יהודה**, **מצוק ההעתקים ובקעת ים המלח**. נדון בהם אחד לאחד ולאחר מכן נקשור אותם לנקודת החן "עין גדי" – ללא ספק אחת הפינות המופלאות והמדאימות בארץ ישראל!!!

מדבר יהודה הוא מדבר מקומי – בשונה מהנגב שהוא חלק מרצועת המדבריות העולמית. בואו ביחד נאתר אותו בדגם של ארץ ישראל. התבוננו בדגם שוב באזורים החומים, קודם התייחסנו לנגב - שמשתרע מבאר-שבע דרומה, כעת התמקדו בחלק המזרחי של הנגב, תבחינו שמצפון

למכתש הקטן רכסי הנגב – שדומים לככרות לחם, וצפונה מהם ניתן לזהות רצועה חומה-
מדברית מקבילה לכל אורכו של ים המלח – זהו מדבר יהודה!
שימו לב! בדגם רואים יפה שמדבר יהודה תחום מצד מערב לכל אורכו על ידי רכסים גבוהים,
שגונם הירוק מלמד אותנו שבהם שורר אקלים ים תיכוני. רכסים אלה הם גם האחראים לכך
שמדבר יהודה הוא מדבר – שכן הם חוסמים את ענני הגשם שבאים מהים, נהנים מהגשם
ומונעים אותו מהמרחב הנמוך שממזרח – וכך הוא היה למדבר. מסיבה זו מקובל לכנות את
מדבר יהודה **”מדבר בצל גשם”**.

מדבר יהודה נקרא כך מכיוון שהוא היה המדבר שבתחום נחלת שבט יהודה, והרכסים
שתוחמים אותו מצד מערב נקראים הרי יהודה – מאותה סיבה ממש.
הסמיכות של מרחב מדברי למרחב המיושב הפך את מדבר יהודה למדבר מיוחד – תושבי ההר
יורדים באביב לרעות בו את צאנם, ומעבר לכך הוא שימש כארץ מקלט של מורדים, נרדפים
ונוזרים: לשם דוד ברח מפני שאול, שם בנו מלכי החשמונאים מבצרים, שם התבודדו בני כת
האיסיים, למצדה ברחו אחרוני הקנאים במרד הגדול, ובנקיקיו ביקשו מרגוע נוזרים נוצרים
שעה שנרדפו על ידי הרומאים. לאור כל אלה מדבר יהודה מכונה גם **”המדבר שבחצר
האחורית”**.

מצוק ההעתקים הוא הקיר הזקוף שבשוליים המזרחיים של מדבר יהודה, ויורד מרמת המדבר
לעבר בקעת ים המלח. חפשו בכל ארץ ישראל! לא תמצאו מצוק תלול ועצום שכזו - גם לא אלה
שבולטים במדרון הצפוני של הכרמל או בבקעת תמנע לידי אילת.
כיצד מצוק ההעתקים קשור לסיפורה של ארץ ישראל? זוכרים את השבר הסורי-אפריקאי
שהוזכר לפני כמה דקות? ובכן מצוק ההעתקים הוא ממש חלק מהשבר!!! במקום זה השבר
הרים את שולי הבקע בסביבה של סלעים מאוד מאוד קשים, לכן השטח לא התקמט, אלא נשבר
בקוים ישרים וחדים.

בקעת ים המלח היא המקום הנמוך בעולם!! – לא רק בארץ ישראל. כיצד זה קרה?
שוב השבר הסורי-אפריקאי! קודם הזכרנו שלאורכו נפערו בורות עמוקים, אכן ים המלח מכסה
בור שעומקו המקורי היה כ-5.000 מטר - אפשר היה להכניס בו פעמיים את הר החרמון!!
עכשיו שימו לב! באיזה חבל אקלים מצוי ים המלח?... נכון אמרתם – זה ברור שהוא בחבל
המדברי!

תוסיפו לכך שהוא גם מקום נמוך במיוחד – ולכן חם במיוחד, ואז תבינו שהאיידוי מפני הים חזק
במיוחד. תוסיפו לכך שמי הים מלוחים מלכתחילה, והתוצאה היא שריכוז המלחים של ים
המלח גבוה פי עשרה מריכוז המלחים של הים התיכון!! וגם מגוון המלחים בו יחיד ומיוחד.
אוצר המלחים של ים המלח הוביל לחופיו את אחד המפעלים הראשונים של הציונות – מפעלי
ים המלח – שהוקמו כבר בשנות השלושים, וכיום מזינים שפע עצום של תעשיות בנגב, ומהווים
ענף יצוא חשוב של המשק הישראלי.

ובלב כל זה שוכנת עין גדי!! שהיא בעצמה עולם ומלאו של ייחוד ויופי!
עין גדי הוא מעין בעל תפוקה גבוהה מאוד, שנובע למרגלות מצוק ההעתקים. מהיכן מימיו?!
הרי הוא שוכן במרחב מדברי, ובמקום נמוך במיוחד!! במבט ראשון אפשר לומר: המים ודאי
באים אליו בנחל שמזרים את מי הגשמים שיורדים בהרי יהודה – ושם כבר נאמר, יש שפע
גשמים.
אכן כך? תתבוננו בעין גדי – אכן המעין נובע סמוך לערוץ, אך ערוץ זה קצר הוא – ראשו ממש
כאן במצוק ההעתקים!! מה עם כן סוד המעין?... אגלה לכם:
המים אכן באים מהגשמים שיורדים על הרי יהודה, אך הם לא זורמים על פני השטח, אלא
בנתיבים תת-קרקעיים מהמרחב שמערבה לירושלים, על פני שכבות גיאולוגיות שנטויות
מזרחה... ממש פלא פלאים!!
הפלא של מעיין גדול שנובע "במדבר שבחצר האחורית", ממש בקו השבר הסורי אפריקאי יוצר
מצב מעניין וייחודי, שבא לידי ביטוי בתופעות טבע ואדם!

מהיבטי הטבע הצירוף של שפע מים ושפע חום הוא אופטימלי להתפתחות צמחים באשר הם,
אך המיוחד בעין גדי הוא שצמחים ובעלי חיים רבים הגיעו לאורך השבר הסורי אפריקאי
מהמרחבים הטרופיים, ומצאו בעין גדי סביבה אופטימלית לשרידות והתפתחות.
על בסיס שפע הצומח מתקיים שפע עצום של בעלי חיים, שיוצרים בעין גדי מערכת אקולוגית
שלמה וייחודית – כשהיעלים הם בעלי החיים הצמחוניים הבולטים, שמפרנסים טורפי על
כזאבים ואף נמרים בודדים.

מההיבט האנושי המעיין זימן התיישבות לאורך תקופות רבות בהיסטוריה, כבר לפני 6000 שנה
התקיים ישוב במקום – כפי שמעיד המקדש הכלכוליתי, המקום מוזכר בתנ"ך, ונודע בימי קדם
כמקום גידול האפרסמון – כמובן בזכות תנאי המים והאקלים שבמקום, ובתקופה הביזנטית
היה בו ישוב יהודי גדול- כפי שעולה מבית הכנסת הקדום שנמצא במקום.
במלחמת השחרור נעשה מאמץ מיוחד לכבוש את המקום ולהחזיק בו, וההצלחה בכך הובילה
להכללת עין גדי בתחומי מדינת ישראל, להקמתו של קיבוץ עין גדי ולפיתוח המקום כאתר
טיולים ותיירות.